

УДК 327 (560+81)

DOI: <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2023.24.6>

Дмитро Наулко,
студент магістратури,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна

ОСМАНСЬКО-БРАЗИЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ 1858–1919 РР.

Анотація. У статті розглядається комплекс османсько-бразильських відносин у період 1858–1919 рр. на основі всебічного аналізу доступних опублікованих джерел, та наукового доробку вчених. Досліджується динаміка, розвиток та еволюція двосторонніх відносин протягом вищезазначеного періоду.

Метою статті є дослідження передумов та причин встановлення дипломатичних відносин, еволюції двосторонніх відносин Османської імперії та Бразилії, висвітлення загальних особливостей діяльності бразильських дипломатичних установ на території Османської імперії та османських дипломатичних установ на території Бразилії.

Методи дослідження. Методологічну основу статті складають принципи історизму, цілісності та методи аналізу, синтезу. Із конкретно наукових – проблемно-хронологічний та порівняльно-історичний, а також статистичний.

Наукова новизна статті полягає в тому, що вперше висвітлено еволюцію відносин між Османською імперією та Бразилією, сформульовано теоретичні оцінки інтересів Османської імперії до Бразилії та Бразилії до Османської імперії, окреслено місце Бразилії в османській зовнішній політиці в обраний в дослідженні період.

Автор доходить висновку, що в силу різноманітних юридичних колізій та відсутності політичної волі, враховуючи наявність двостороннього договору про встановлення дипломатичних відносин, діяльність дипломатичних установ була вкрай ускладнена, що не сприяло інтенсифікації двосторонніх відносин. Сформульовано теоретичну оцінку інтересів Османської імперії в Бразилії та Бразилії в Османській імперії. Виявлено, що візити бразильського імператора Педру II до володінь Османської імперії не носили політичного інтересу, а були спрямовані в першу чергу на задоволення його особистих амбіцій. Також уточнено, що візити бразильського імператора мали безпосередній вплив на зростання обізнаності в першу чергу немусульманського населення Османської імперії про Американський континент та можливість еміграції задля покращення соціального положення. Встановлено негативний вплив міграційного чинника на двосторонні відносини.

Ключові слова: дипломатичні відносини, Османська імперія, Бразилія, дипломатія, міжнародні відносини.

Постановка проблеми. Друга половина XIX ст. є одним з найбільш досліджених періодів, як в контексті саме історії, так і в історії міжнародних відносин, адже зарубіжна та вітчизняна історіографія пропонують великий пласт дисертацій, монографій, наукових статей та інших наукових досліджень. Однак, незважаючи на всі ці досягнення, багато сторінок історії дипломатії залишаються нерозкритими, оскільки ці країни починають заявляти про себе на міжнародній арені тих часів.

У першу чергу мова йде про відносини між Османською імперією та Бразилією. На перший погляд, в силу географічної віддаленості та цивілізаційних особливостей, дані країни не мають нічого спільного, проте це не відповідає дійсності. Як перша, так і друга були найпотужнішими країнами

на своїх континентах. Також обидві намагалися добитися визнання і доступу до міжнародного співтовариства в у умовах інтенсифікації європейської глобальної експансії. В ході цього процесу, вони розробили інструменти для доступу до світу дипломатії, адже були пов'язані між собою такими істотними факторами, як торгівля і, насамперед, міграції, які істотно вплинули на їх відносини в кінці XIX – початок XX ст.

Аналіз джерел і літератури. Аналіз історіографії засвідчив, що окреслена проблематика не знайшла належного висвітлення у вітчизняній історичній науці. Разом з тим встановлено, що наявна джерельна база є достатньою для дослідження обраної теми. Адже в зарубіжній історіографії та опублікованих джерелах різного характеру, в тому числі історично-мемуарних, а також у публікаціях державних документів міститься достатній пласт інформації, здатний сформулювати максимально неупереджену картину історії відносин Османської імперії із Бразилією.

Історіографічний аналіз дає можливість не лише охарактеризувати стан розробки проблеми, але й окреслити завдання подальшого наукового пошуку з обраної теми дослідження. Серед наявних праць з обраної теми - індивідуальні монографії, статті в наукових періодичних виданнях (М. Темель [6, 7], М. Кутлу [3], Е. Гюзельдере [2], М. Сохачевська Голдфельд [5]), які прямо або опосередковано розкривають різні аспекти двосторонніх дипломатичних відносин.

Завдання. Стаття присвячена комплексу османсько-бразильських відносин другої половини XIX – початок XX ст., розкриттю еволюції дипломатичних відносин між Османською імперією та Бразилією в період між 1858–1919 рр., з'ясуванню предумов, причин та мотивації країн до встановлення офіційних дипломатичних відносин, формулюванню теоретичних оцінок інтересів до двосторонніх відносин, окресленню місця Бразилії в османській зовнішній політиці в обраний в досліджуваний період.

Виклад основного матеріалу. До початку XIX ст. між Османською імперією та Американським континентом жодних серйозних контактів не було [4, 8]. Турецький дослідник М. Кутлу, що є директором Центру Латиноамериканських досліджень в Університеті Анкари зазначає, що першим документом що демонструє інтерес Османської імперії до колоніальної Бразилії є архівний документ датований 25 вересням 1807 р., в якому описується наполеонівське завоювання Португальського королівства і як наслідок - переїзд королівського двору на чолі з Жуаном VI до Бразилії. Тобто, можна стверджувати, що завдяки цьому, Бразилія вперше потрапила на османський радар зовнішньої політики [3, с. 31].

Документ від 29 серпнем 1850 р., свідчить про призначення османського консула у Бразилії. Як зазначав султан Абдул-Меджид I, що цей крок необхідний для «допомоги у вирішенні проблем моїх османських громадян, які відвідують регіон і полегшити їхню торгівлю, як це робиться в інших країнах» [7, с. 36]. Варто відмітити, що вже в 1850 р. головними мотивами для встановлення відносин для Османської держави були диверсифікація її торговельних відносин і зменшення залежності від європейських держав.

Ще одним цікавим документом є службова записка посла Османської імперії в Брюсселі Вісконта де Керкхофа до Міністерства закордонних справ від 1851 р., в якій зазначалося, що бразильський уряд імператора Педру II зацікавлений у розвитку двосторонніх відносин, а тому уряд Бразилії має надіслати у Стамбул тимчасового повіреного у справах. Незважаючи на вищезазначене, Бразилія розпочала свої перші дипломатичні зусилля в Османській імперії не у Стамбулі, а в Олександрії, де була відкрита перша дипломатична установа, що мала назву «Генеральне консульство Бразилії в Олександрії Єгипту», яку очолював греко-православний підданий Османської імперії та колишній генеральний консул Португалії А. Пополані [2, с. 82]. Варто зазначити, що дане консульство не мало жодних повноважень та впливу на території Османської імперії в силу того, що між країнами не було підписано договору про встановлення дипломатичних відносин.

Головним лобістом встановлення дипломатичних відносин в Османській імперії був А. де Суммерер, колишній драгоман португальської дипломатичної місії в Стамбулі. У травні 1856 р. відбувся перший візит високого рівня з цього питання міністра закордонних справ Османської імперії Алі-паші, який відвідав Лондон, де зустрівся з бразильським послом К. Морейрою з метою підготовки та підписання договору про дружбу, торгівлю та навігацію. Бразильське МЗС висловилося на користь особливо тісних торговельних відносин, адже Туреччина є активним споживачем кави [5, с. 134].

5 лютого 1858 р. у Лондоні на рівні послів був підписаний перший двосторонній договір «Османська імперія – договір з Бразилією про дружбу, проживання, комерцію і безкоштовний круїз суден», що згодом був ратифікований сторонами [6, с. 171].

Проте, поза цими кроками, в силу різноманітних юридичних колізій, бразильські консули не могли отримати екзекватуру, що ставило їх у напівлегальний статус, а скарги консулів до бразильського та османського урядів ігнорувалися. Незважаючи навіть на це, на початок ХХ ст. Бразилія мала 5 консульств в Османській імперії: 4 в Єгипті (Олександрія, Мансур, Танта, Каїр) і одне в Яффо, тоді як Османська імперія мала 2 консульства в Бразилії – у Ріо-де-Жанейро і Сан-Паулу [5, с. 138–139].

Унікальним джерелом про становище мусульман в Бразилії та їх повсякденне життя наприкінці ХІХ ст. є сеяхатнаме Баддатли Абдуррахмана Ефенді, османського імама з Багдаду, що служив на флоті та корабель якого вимушений був з технічних причин зупинитися у бухті Ріо-де-Жанейро. Імам зазначав, що умови для розвитку ісламу в Бразилії були несприятливими, релігійні знання місцевих мусульман були слабкими в силу відсутності португаломовної ісламської літератури. Абдуррахман провів 13 днів у громаді на околиці Ріо-де-Жанейро і постійно давав їм основні релігійні настанови [1, с. 13]. Він почав викладати основи ісламського віровчення із азів. За словами Абдуррахмана, у навчанні брало участь близько 500 осіб. Він мав при собі найважливіші канони, перекладені португальською мовою, а також протистояв неправильній релігійній практиці, що перехід душі в світ мертвих можливий лише за сплату певної кількості золота. Після того, як це «правило» було

скасовано, кількість мусульман значно зросла, Абдуррахман згадав про 19 тис. мусульман, що становило 7% населення Ріо-де-Жанейро, загальна кількість якого становила близько 270 тис. [5, с. 165]. Основними відхиленнями від ортодоксального ісламу були відсутність посту у священний місяць Рамадан, споживання алкоголю, жінки не покривали волосся та взагалі ніколи не постилися, а всі чоловіки голилися.

У розповіді про подорож Абдуррахмана були також деякі загальні ремарки щодо Бразилії, звичаїв, людей і продовольства. Зокрема, його захопили дві речі: екзотичні фрукти та індіанці. Про останніх він писав: «їхні ноги були настільки великі по відношенню до їхніх тіл, що, коли йшов дощ, вони могли використовувати їх як парасольку, що лежить на спині... коли вони говорять, то звучать як птахи... деякі з них є майстрами в розвідці заліза і виготовленні луків... вони їдять сиру рибу і деяких птахів. Крім цього, вони більше ні на що нездатні» [1, с. 58].

Окрім Ріо-де-Жанейро Абдуррахман відвідав також місто Сальвадор (штат Байя), в якому найбільша концентрація мусульман та місто Ресіфі (штат Пернамбуку). В якості висновку імам зазначав, що особливо молодь швидко переймає християнські традиції, адже бразильський уряд не зацікавлений в поширенні ісламської літератури португальською мовою [1, с. 66].

Абдуррахман покинув Бразилію на стику 1868–1869 рр. і повернувшись до Стамбулу написав сеяхатнаме. У 2006 р. воно була перекладене турецькою мовою під новою назвою «Перші мусульмани в Бразилії» [2, с. 86].

1876 р. був одним з найбільш важливих етапів історії Османської імперії, що в першу чергу пов'язано з прийняттям першої в історії держави конституції, і у самий розпал подій бразильський імператор Педру II і його свита провели близько чотирьох місяців на османських землях, а з них два тижні у столиці.

Варто зазначити, що імператора Педру II у бразильській історіографії часто називають «імператором-сходознавцем», адже він прагнув бути у курсі східної літератури, збирав фотографії, які він просив скуповувати бразильських дипломатів в Європі, а також листувався з відомими науковцями-сходознавцями [5, с. 143].

В 1871 р. імператор, який народився на бразильських землях, але який походив від династій Габсбургів, Бурбонів і Браганса, вперше покинув Бразилію. Офіційною причиною було лікування імператриці Терези Крістіни, але головним приводом була смерть його дочки Леопольдіни в Австрії. Імператор хотів знайти свого зятя і онуків і забрати їх з собою до Бразилії. Однак в розпал жалоби він знайшов час і сили, щоб нанести свій перший візит до Єгипту, де він зустрівся з консулом в Олександрії. Очевидно, переговори про цей візит велися безпосередньо з хедивом Ісмаїл-пашею, місцевим правителем, обходячи центральну османську владу [5, с. 148].

З 3 по 13 листопада 1871 р. Педру II і його оточення відвідали кілька установ, історичних і туристичних місць Олександрії та Каїру. Педру II і Ісмаїл-паша двічі зустрічалися під час протокольних візитів. Імператор тоді мав стосунки з відомими єгиптологами О. Маріеттом і Г. Бругшом й з ними він

відвідав музей Булак, піраміди, різні руїни і інститут Єгипту. В останньому імператор був призначений почесним членом [2, с. 87].

У 1876 р. відбулася нова міжнародна поїздка імператорського подружжя, офіційно також для лікування, однак вже належним чином санкціонована. Принцеса Ізабель була призначена регентом і імператорська сім'я вирушила в навколосвітню подорож, починаючи зі США, де імператор відкривав Всесвітню виставку в Філадельфії спільно з президентом У. Грантом, присвяченій сторіччю незалежності цієї країни. Саме османське імперське представництво у Вашингтоні на чолі з греком Дж. Арістарчі-беєм навіть рекомендувало міністру закордонних справ Османської імперії Рашиду-паші вручити діамантовий орден «Османіє» бразильському монарху [5, с. 149]. 3 квітня 1876 р. почалося активне листування між посольствами Османської імперії в Бельгії, Росії, Австрії та Німеччини і Стамбулом про бажання бразильського монарха відвідати цю столицю в другій половині того ж року, а потім відвідати також Сирію, Палестину та Єгипет. Педру II після участі Третьому з'їзду сходознавців, що проходив у Санкт-Петербурзі вирушив до Одеси, а звідти до Стамбулу. Цікаво, що після прибуття імператорського подружжя до Стамбулу їх зустрів особисто султан Абдул-Хамід II та запропонував розміститися у спеціально виділеному палаці, проте бразильське імператорське подружжя делікатно відхилило цю пропозицію та зупинилися у «Роял Готелі». Це була єдина зустріч між суверенами [3, с. 89]. Бразильське подружжя відвідали церемонію, пов'язану з Рамаданом в мечеті Святої Софії, Османську імперську обсерваторію з проханням встановити листування зі своїм колегою в Ріо-де-Жанейро, школу для хлопчиків Дар-ель-фоун і школу для дівчаток Валіде-мектебе, військове міністерство, Османську імперську скарбницю і водосховища столиці. Окрім цього, Педру II відвідав тогочасну «Мекку» всіх любителів Сходу – Трою [5, с. 151].

Але незважаючи на свій, здавалося б серйозний інтерес, Педру II був швидше не сходознавцем в сучасному розумінні цього слова, а просто любителем східної культури, який піддався впливу європейської інтелектуальної моди. Цьому інтересу до регіону може бути кілька можливих пояснень: він успадкував інтерес і «орієнталістську» бібліотеку своєї матері, імператриці Марії Леопольдіни Австрійської та був зацікавлений в тому, щоб бути частиною інтелектуальної моди свого часу, а тому вивчав східні мови, купував книги і фотографії, листуючись з фахівцями і не відставав від основних дискусій, які відбувалися в рамках сходознавчих конгресів того часу [5, с. 154].

Отже, можемо стверджувати, що його інтерес до Сходу, перш за все інтелектуальний, і його подорожі слід розуміти саме в цьому контексті, аніж політичним інтересом з боку Бразильської імперії. Особливо цікавим, на нашу думку, є його розуміння т. зв. «східного питання», проблема якого постала особливо гостро у другій половині XIX ст. Педру II у липні 1878 р. зазначав, що через кілька років Османська імперія поетапно буде розділена між європейськими та азійськими націями, соціальні інститути яких не несуть зародку знищення, як в Османів [2, с. 90].

Останній візит Педру II до Османської імперії викликав певний інтерес до Бразилії, особливо серед християнського населення імперії, адже XIX ст. було століттям міграцій, але знало лише один напрямок – з Європи до Америки, а тому кількість бразильців в Османській імперії була мізерною.

З 1870-х рр. піддані Османської імперії, особливо з нинішніх Сирії, Лівану, Палестини та Єгипту, почали емігрувати до Бразилії. За етнорелігійним складом це були 85% – християни, а саме араби-християни, за ними йшли греки та вірмени, останні почали виїжджати після масових вбивств 1890-х рр. та в період після 1915 р. Але були також єврейські іммігранти, особливо з Ізміру та Егейського регіону. Решту 15% становили мусульмани суніти, шіїти та друзи. Як зазначає бразильська дослідниця М. Сохачевська Гольдфельд, більшість з них оселилися в амазонських регіонах, наприклад в штати Акрі, Амазонас та Рондонія [5, с. 170].

Для Бразилії головною мотивацією активної підтримки європейської імміграції було не бажання мати дешеву робочу силу, а бажання збільшити кількість європеоїдного населення після століть африканської работоргівлі.

Таким чином, привілейованими іммігрантами були вихідцями з центральних та північних регіонів Європи та італійці, систематичний набір яких здійснювався через комісарів в кількох європейських столицях. Османські піддані не входили в це число і тому повинні були самостійно організувати та сплачувати за свою міграцію. Однак, навіть не будучи пріоритетними іммігрантами, бразильська влада жодним чином їм не перешкождала. За різними оцінками загальна кількість османських мігрантів на території Бразилії становила 70–100 тис. станом на 1910–ті рр. [6, с. 112].

Інша ситуація склалася в Османській імперії, де еміграція була навіть офіційно заборонена з 1880-х рр. Це можна пояснити, на нашу думку, побоюваннями втратити податкові надходження з християнського населення, а також можливістю створення закордоном османськими підданими політичних організацій, що могли б зашкодити державному устрою та сприяти проникненню радикальних революційних ідей та настроїв. Але ця офіційна заборона не стала великою перешкодою, через корумпованих османських бюрократів, які закривали очі на виїзд емігрантів [2, с. 88].

Зі зростанням їх чисельності, піддані Османської імперії в Бразилії неодноразово зверталися до дипломатичних представництв в Ріо-де-Жанейро та Сан-Паулу. Турецький дослідник М. Темель у своїй монографії «Османсько-латиноамериканські відносини у XIX–XX ст.» [7], цитував листи ліванських іммігрантів, які писали до османського уряду, щоб їм призначили арабо-християнського консула в Сан-Паулу. Османська влада задовільнила це прохання у 1908 р. Один з цих консулів, М. Сурейя, у квітні 1913 р. у своєму листі до османського міністерства закордонних справ зазначав, що бразильська сторона займається тільки активною пропагандою, проводячи різні конференції та видаючи і розповсюджуючи у Європі пропагандистську літературу про величезні багатства та високий рівень життя на території Бразилії, що не відповідало дійсності. М. Сурейя в цьому ж листі також скаржився на те, що регіональний уряд Сан-Паулу безпосередньо агітує османів, які постраждали

від Балканських воєн, переконуючи їх мігрувати до Сан-Паулу, де навіть не потрібно пред'являти паспорт. Проте, М. Сурейя не тільки скаржився, він також запропонував створити комісію, яка б займалася саме проблемами османських громадян у Бразилії. Для нього було важливо бути дипломатично присутнім, тому що в іншому випадку османські піддані відчували б себе кинутими своєю рідною державою напризволяще. Тому він запропонував попросити дружні держави підтримки для відкриття нових консульств. Щоб поліпшити відносини з більшістю арабських османів, він пропонував що консулом у Сан-Паулу повинен бути етнічний араб. Вищезазначені пропозиції не були розглянуті, адже з початком Першої світової війни перед османськими урядовцями постали більш серйозні питання [6, с. 106].

Варто також відмітити, що османські мігранти достатньо вороже ставилися до Османської імперії, адже не мали добрих спогадів про свою рідну країну.

М. Сохачевська Голдфельд згадує кілька арабомовних газет в Сан-Паулу, ввезення яких в Османську імперію між 1912 і 1915 рр. роками було заборонено, оскільки османський уряд побоювався їхньої антиосманської та проарабської націоналістичної агітації [5, с. 163]. А М. Кутлу неодноразово звинувачує християн, особливо вірмен, в антиосманській пропаганді [3, с. 45].

Однак імміграція становила проблему не тільки для Османської імперії, але й Бразилія відчула її негативний вплив на двосторонні відносини. Бразильський уряд на той час не був зацікавлений у провадженні політики мультикультуралізму, намагаючись проводити політику максимальної асиміляції. У травні 1908 р. було прийнято новий закон про громадянство, який автоматично натуралізував дітей османських підданих та тепер вони повинні були проходити військову службу у збройних силах Бразилії. Для Бразилії це було спробою збільшити контроль над іммігрантами, які більше не були іноземцями, що часто обурювало мігрантів та їх нащадків [6, с. 107].

Відповідно офіційні дипломатичні відносини почали погіршуватися. У 1909 р., Бразилія намагалася відкрити посольство в Стамбулі, у чому навіть після втручання Франції та США, османський султан відмовив у 1911 р. У 1912 р. бразильський консул у Бейруті не отримав екзекватури. Дослідник М. Темель вважав, що це було пов'язано з відсутністю нового двостороннього договору, який був обов'язковим для відкриття посольств і консульств [6, с. 96, 103].

Тоді всі зусилля спрямовані на заміну або перегляд договору 1858 р. були невдалими. Тому 7 лютого 1911 р. османи оголосили цей договір неправомірним, а остаточно денонсований він був рівно через рік. Однак це не означало, що бразильці втрачали свої привілеї та права в Османській імперії. В день, коли договір втратив чинність, османський парламент ухвалив, що бразильських громадян повинні ставитися відповідно до норм європейського законодавства, що було одним із пунктів денонсованого договору, але бразильці не мали права купувати нерухомість [3, с. 89].

Після Першої світової війни, османське походження переселенців у Бразилії, стало неактуальним, і вони стали називатися на офіційному рівні сирійцями, вірменами або ліванцями [7, с. 183].

Висновки. Османська імперія зацікавилася Бразилією та всім Латиноамериканським континентом після переїзду до Ріо-де-Жанейро португальського королівського двору. Мотивацією країн для співпраці виступають, в першу чергу, економічні інтереси, а саме бажання Османської імперії зменшити торгово-фінансову залежність від так званих «великих держав», а Бразилія хотіла знайти нові ринки збуту своєї продукції, перш за все кави. Через різного роду юридичні колізії бразильські дипломати діяли на території Османської імперії діяли напівлегально аж до початку ХХ ст., адже дипломати не могли самотійно просити у османського уряду екзекватуру.

Цікаво, що візити імператора Педру II до Османської імперії не відзначилися жодними успіхами для налагодження двосторонніх відносин, а лише задовольнили його особисті амбіції, хоча, водночас, останній його візит міг стати приводом початку імміграції османів до Бразилії, а його інтерес до східної культури зумовлений виключно європейською інтелектуальною модою тих часів. На особливу увагу заслуговує позиція Педру II стосовно «східного питання», вирішення якого він бачив не на користь османів. Як вже зазначалося вище, міграційні процеси з Османської імперії до Бразилії мали негативний вплив на двосторонні відносини, квінтесенцією чого стала одностороння денонсація договору 1858 р. османами. Міграційний чинник остаточно втратив своє значення після створення Турецької Республіки, адже основну масу мігрантів становили немусульманські піддані, які не проживали на території новоутвореної держави.

Список використаних джерел та літератури:

1. Bağdatlı A. Brezilya'da İlk Müslümanlar Brezilya Seyahatnamesi / A. Bağdatlı. – Istanbul: Kitabevi, 2013. – 72 s.
2. Güzeldere E. Brazil-Turkey Relations – a role theoretical analysis of emerging powers [Electronic Resource] / E. Güzeldere. – Brasilia: Fundação Alexandre de Gusmão, 2018. – 214 p. – Mode of Access: <http://funag.gov.br/index.php/en/news/2676-funag-launches-the-book-brazil-turkey-two-emerging-powers-intensify-relations>. (Last Access: 01. 04. 2023). – Title from the screen.
3. Kutlu M. Osmanlı İmparatorluğu-Latin Amerika: (başlangıç dönemi) [Elektronik Kaynak] / M. Kutlu. – Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2012. – 440 s. – Erişim Modu: <https://bit.ly/3n3m6ps>. (Son Erişim: 25.03.2023). – Ekrandan başlık.
4. República Da Türkiye Embaixada Da República Da Türkiye Em Brasília [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://brasil.emb.mfa.gov.tr/Mission> (Last Access: 07. 04. 2023). – Title from the screen.
5. Sochaczewski Goldfeld M. O Brasil, O Império Otomano e a Sociedade Internacional: Contrastes e Conexões (1850–1919) [Recurso Eletrônico] / M. Sochaczewski Goldfeld. – Brasilia: Fundação Getulio Vargas, 2012. – 234 p. – Modo de Acesso: <https://bit.ly/3ZapQTz>. (Último acesso: 30. 03. 2023). – Título da tela.
6. Temel M. XIX. ve XX. Yüzyılda Osmanlı – Latin Amerika İlişkileri [Recurso Eletrônico] / M. Temel. – Samsun: Nehir Yayınları, 2004. – 168 s. – Erişim Modu: <https://bit.ly/3JW8eXc>. (Son Erişim: 31.03.2023). – Ekrandan başlık.
7. Temel M. XIX. ve XX. Yüzyılın Başlarında Osmanlı - Brezilya İlişkileri [Elektronik Kaynak] / M. Temel // Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. – 2002. – Vol. 19, № 2. – S. 167–189. – Erişim Modu: <https://bit.ly/3yYf1JF>. (Son Erişim: 01.04.2023). – Ekrandan başlık

8. Türkiye – Brezilya Siyasi İlişkileri [Elektronik Kaynak] / Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. – Erişim Modu: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-brezilya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>. (Son Erişim: 27.03.2023). – Ekrandan başlık.

References:

1. Bağdatlı, A. (2013). *First Muslims in Brazil, Brazil Travel Book*. Istanbul: Kitabevi. [in Turkish].
2. Güzeldere, E. (2018). *Brazil-Turkey Relations – a role theoretical analysis of emerging powers*. Brasilia: Alexandre de Gusmão Foundation. Retrieved from: <http://funag.gov.br/index.php/en/news/2676-funag-launches-the-book-brazil-turkey-two-emerging-powers-intensify-relations>. [In English].
3. Kutlu, M. (2012). *Ottoman Empire-Latin America: (initial period)*. Ankara: Ankara University Press. Retrieved from: <https://bit.ly/3n3m6ps>. [in Turkish].
4. *Republic Of Turkey Embassy Of The Republic Of Turkey In Brasilia*. Retrieved from: <http://brasil.emb.mfa.gov.tr/Mission>. [In Portuguese].
5. Sochaczewski Goldfeld, M. (2012). *Brazil, The Ottoman Empire and International Society: Contrasts and Connections (1850–1919)*. Brasilia: Getulio Vargas Foundation. Retrieved from: <https://bit.ly/3ZapQTz>. [in Portuguese].
6. Temel, M. (2004). *Ottoman – Latin America Relations in the XIX and XX Centuries*. Samsun: Nehir Publications. Retrieved from: <https://bit.ly/3JW8eXc>. [in Turkish].
7. Temel, M. (2002). Ottoman – Brazilian Relations in the XIX and Early XX Centuries. *Hacettepe University Journal of the Faculty of Literature*, 19 (2), 167–189. Retrieved from: <https://bit.ly/3yYf1JF>. [in Turkish].
8. Turkey – Brazil Political Relations. *Turkish Republic Ministry of Foreign Affairs*. Retrieved from: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-brezilya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>. [in Turkish].

Dmytro Naulko,

Master's Student,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

OTTOMAN-BRAZILIAN RELATIONS 1858–1919

Abstract. *The article examines the complex of Ottoman-Brazilian relations in the period 1858–1919 based on a comprehensive analysis of available published sources and the scientific studies of scientists. The development, dynamics, and evolution of bilateral relations between the Ottoman Empire and Brazil during the above period are examined.*

The major task of this study is to provide an analysis of the prerequisites, reasons, motivation and main course of countries to establish connection and official diplomatic relations, highlighting the general features and major achievements of the activities of Brazilian diplomatic institutions in the territory of the Ottoman Empire and Ottoman diplomatic institutions in the territory of Brazil.

The methodological basis of the article is the principles of historicism, pluralism, comprehensiveness, integrity and objectivity of knowledge. Methods of analysis and synthesis were also used.

The scientific novelty of the article consists in the fact that for the first time the evolution of relations between the Ottoman Empire and Brazil is highlighted, theoretical assessments of the interests of the Ottoman Empire in Brazil and Brazil in the Ottoman Empire are formulated.

In the conclusions of the work, it is noted that due to various and multiple legal conflicts, misunderstandings and the lack of political will, even taking into account the existence of a bilateral agreement on the establishment of diplomatic relations, the activity of diplomatic institutions was extremely complicated by the above-mentioned facts, which did not contribute to the intensification of bilateral relations and its further development. A theoretical assessment of the

interests of the Ottoman Empire in Brazil and Brazil in the Ottoman Empire is formulated. The negative influence of the migration factor on bilateral relations has been revealed.

Key words: *diplomatic relations, Ottoman Empire, Brazil, diplomacy, international relations.*

Надійшла до редколегії 17.01.2023